

תורת הבטחון

פרשת מטות

האמנתי כי אדבר

אִישׁ כִּי יֵדֵר נָדָר לַה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבָעָה לְאִסּוּר אִסּוּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כָּכָל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה. (ל, ב)

ופי' רש"י: "לא יחל דברו - כמו לא יחלל דברו, לא יעשה דבריו חולין", עכ"ל. וביאר הרא"ם וז"ל: "ופירוש" לא יעשה דבריו חולין" - לא יזלזל דבריו, כמו שמזלזל החולין, שאינו חושש בשמירתן מהטומאה, אלא יהיו נחשבין לו כקדש, שחושש בשמירתו, עכ"ל. ר"ל, שהתורה ציונו לשמור על קדושת הדיבור, שאין כל אחד ואחד יכול לדבר כל מה שהוא רוצה לדבר, כמו שדבר שהוא חולין יכול לעשות בו כל מה שהוא רוצה לעשות. ויש כמה וכמה דינים והלכות בעניני הדיבור, כגון איסורי לשון הרע, רכילות, שקרים, אונאת דברים, ניבול פה, וכדומה. והדיבור הוא קדוש, וצריך לנהוג בו כמו קודש, שאינו יכול לעשות בו כל מה שרוצה.

ואיתא בספרים הקדושים (קדושם לוי, ושר), דמי שהוא נזהר ושומר דיבורו, והוא מדבר רק דברים שמותרים לדבר בהם, ואינו מדבר דברים אסורים, הרי עליו אמרה התורה דמי ש"לא יחל דברו", אז "כל היוצא מפיו יעשה" - שכל מה שיוצא מתוך פיו יתקיים, בבחינת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". הרי חזינן מזה גודל כח הדיבור, דמי שאינו עושה דבריו חולין, דיבורו יתקיים.

כח לאסור את המותר

החינוך (מנחם ל) כתב לבאר ענין הנדרים, זה שהתורה נתנה כח לכל אחד שיהיו איסורים חלים ע"י פיו, וז"ל: "וזה הענין שיש בנו כח לאסור המותר, לפי שהתורה למדתנו בכך, מדכתיב: "לאסור איסור על נפשו לא יחל דברו". וענין זה הוא דומה להקדש, שמצאנו בתורה שיש כח באדם להקדיש את שלו בדברי פיו ויהיה אסור מיד לו ולכל העולם. כדכתיב (ויקרא מ, יד): "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש", וכמו כן יש לו כח על עצמו לאסור דברים על גופו, עכ"ל. הרי, דכמו שהתורה נתנה כח לכל אחד ואחד, שיחול הקדש לגבוה בכל דבר שהוא שלו, כמו כן, יכול לאסור באיסור נדר כמו שחל הקדש. עכ"פ חזינן מענין הנדרים, גודל כח הפה, שהאדם בעצמו ע"י דיבורו יכול לקדש, ולאסור דבר. והתורה נתנה לו הכח, דבעצם הדיבור יכול לחול הקדש או איסור על עצמו.

הדיבור פועל קדושה

ויש להרחיב היריעה קצת בהאי ענין, דזה שהפה יכול להחיל קדושה, יש בו נ"מ להלכה, שכתב המשנה ברורה (סי' ק"פ ס"ג): "וטוב שיאמר על כל דבר שקונה "זהו לכבוד שבת", כי הדיבור הוא פועל

הרבה בקדושה", עכ"ל. וכ"כ המחצית השקל (ס): "שעל ידי הדיבור יחול קדושת שבת על אותו דבר, כי הדיבור באדם לא דבר ריק הוא", עכ"ל. וכ"כ השל"ה (מס' שבת פרק ג' מנחם לוי ז"ל) וזה קיצור לשונו: "וכל מה שקונה ומכין ומבשל לשבת, יאמר 'דבר זה אני קונה או מבשל לכבוד השבת'. ואז מתפשט הקדושה בזה התבשיל, וריחו נודף מעין רוחני. והכל לפי מה שהוא אדם, וכפי שיעור מעשיו ומחשבתו ודביקותו. ועל זה רומז המאמר דפרק כל כתבי (שבת קיט, א) אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניא, מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף. אמר לו, תבלין אחד יש לנו ושבת שמו, שאנו מטילין לתוכו וריחו נודף ... דהיינו שאומר זה יהיה לכבוד שבת, ואז אמירה זו פועלת", עכ"ל. [ומקור לזה איתא בזוהר (מ"ג, ג, ב): "אשר נשא לבן וגו', בשעתא דהו עבדין עבדתא הו אמרי דא למקדשא, דא למשכנא, דא לפרוכתא, וכן כל אינון אומנין בגין דתשרי קדושה על ידיהו ואתקדש ההוא עבדתא", ע"כ.] הרי מבואר היטב מכל דברי חז"ל שהדיבור יש בו כח לפעול חלות קדושה.

האמנתי כי אדבר

וכיון שכן, שמבואר שעצם הדיבור יש לו כח, יש אופן נפלא להשריש ולקבוע בלבו מדת האמונה והבטחון, והוא ע"י כח הדיבור. כדכתיב בתהלים (קמ"ז, י): "האמנתי כי אדבר", ופי' המאירי (שם) וז"ל, "כלומר, כשהייתי מדבר דברים בעצמי לעורר נפשי בבטחון באל, לא היה דבר הפה לבד, אלא שהאמנתי כן בתוך לבי אמונה חזקה", עכ"ל. הרי מקרא מלא דיבור הכתב, שהתורה מלמדנו האופן לקבוע מדת האמונה בתוך לבבנו, והיינו ע"י כח הדיבור, שעל ידי זה שידבר בדברים של אמונה, זהו אופן נפלא לקבוע באמת האמונה בתוך לבבו.

שיר של פגעים

ומצינו עוד מקור לזה, מדברי הגמ' בשבועות (טו, ב): "רבי יהושע בן לוי אמר להו להני קראי [פרש"י: שיר של פגעים (פסלים ז' ב)] וגאני. היכי עביד הכי? והאמר ר' יהושע בן לוי: אסור להתרפאות בדברי תורה! להגן שאני", ע"כ. והקשה החינוך (מנחם לוי ז"ל) דמאי שנא מאיסור של "חומר חב"ר" שאסור שיאמר אדם דברים ויאמר לבני אדם שאותם הדברים יועילו או יזיקו לאחד מכל הענינים, כדכתיב (דברים יט, י"ב): "לא ימצא בך וגו' וחומר חב"ר".

ותי' וז"ל, "הזכירו לומר מזמורים אלו שיש בהם דברים יעוררו הנפש היודע אותם לחסות בה' ולהשים בו כל מבטחו, ולקבוע בלבבו יראתו ולסמוך על חסדו וטובו, ומתוך התעוררות על זה יהיה נשמר בלי ספק מכל נזק. וזה שהשיבו בגמרא בענין זה, דקא פריך התם והיכי עביד רבי יהושע כן והאמר רבי יהושע אסור להתרפאות בדברי

תורה, ואמרו להגן שאני. כלומר, לא אסרה תורה **שיאמר אדם דברי תורה לעורר נפשו לטובה כדי שיגן עליו אותו הזכות לשומרו**, עכ"ל.

הרי חזינו להדיא בדבריו ה' יסוד, שהתכלית באמירת "שיר של פגעים", הוא משום שכל המזמור איירי בפסוקי אמונה ובטחון בהש"ת, וע"י הדיבור, שמוציא בפה עניני אמונה, ואומר שהוא מאמין ובוטח בהש"ת, ע"י זה יעורר עצמו להיות בוטח בהש"ת באמת. ואין התכלית רק באמירה בעלמא, רק כדי לעורר עצמו להיות בוטח בה'. שע"י אמירה זו יקנה וישריש בנפשו מדת הבטחון, וע"י מדת הבטחון יזכה להיות נשמר מכל רע, וע"כ ר' יהושע בן לוי אמר מזמור זה קודם שהלך לישון.

פרשת המן

וזוהו הטעם להא דיש נוהגים לומר פרשת המן בכל יום. דאיתא בשו"ע (א"ח סי' כ"ד סעיף ט'): "טוב לומר פרשת העקדה ופרשת המן". וכתב עליו המשנה ברורה (ס"ק י"א) שיכול לומר פרשת המן אפילו בשבת. **ואין די באמירה אלא שיתבונן מה שהוא אומר ויכיר נפלאות ה'.** וטעם לאמירת **פרשת המן כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית**, וכדכתיב: "המרבה לא העדיף והממעיט לא החסיר", **להורות שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה**, ואיתא בירושלמי ברכות **כל האומר פרשת המן מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו**, עכ"ל. הרי, גם ה' מנהיג שיש נוהגים לומר פרשת המן, אין התכלית רק באמירה בעלמא, רק התכלית הוא שעל ידי האמירה יבא לידי הכרה, באמונה שלימה שכל פרנסתו הוא אך ורק מאת הש"ת, וע"י האמונה והבטחון יזכה שיהא מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו.

קנין האמונה

להרחיב הדברים, העולם כמנהגו נוהג, ונראה שכל מה שנעשה בהאי עלמא הוא משום שכך הם דרכי הטבע, כגון זה שכל אחד זוכה לפרנסתו, הוא אך ורק מכח ההשתדלות שהוא עוסק בה. שבדרך הטבע, על כל דבר ודבר, יש סיבה ומסובב, ונראה שהסיבה שאחד זוכה לפרנסתו, הוא אך ורק מטעם שעסק בהשתדלות. ומי שהוא עשיר, היינו משום שהעסק שבו עסק גדל והצליח וגם עשה פרי. אבל כל זה הוא שקר וכזב! שאין עסק בהשתדלות סיבה לפרנסה ועשירות, רק הכל תלוי בגזירת הש"ת, וכיון שגזר הש"ת שאותו אדם יהא עשיר, ממילא האופן שזימן לו הש"ת פרנסתו, היה ע"י עסקו, אבל אין עסקו והשתדלותו סיבה כלל לעשירות.

ועל כן, כיון שמכל ההעלם שיש בעולם נראה שיש איזה כח לטבע, וחז"ש שיעלה על הדעת לומר שיש איזה כח חוץ מ"אין עוד מלבדו", ע"כ יש עבודה גדולה לקנות האמונה השלימה בהש"ת. והאופן לקנות אמונה זו, הוא ע"י הדיבור, שאם אחד מוציא בפה, ואומר לעצמו, או שיאמר לאחרים, דברים כאלו, שאומר שהשתדלות אינו סיבה כלל למזונות, רק הפרנסה תלויה אך ורק ביד הש"ת, שהוא מנהיג כל הבריאה, ואין שום כח אחר. ע"י אמירה זו יקבע בלבו אמונה שלימה. ובפרט בעת שאחד עוסק בכל עניני הטבע, כגון בשעה שעוסק בהשתדלות, כדי שיאמין באמונה שלימה שאין

השתדלותו סיבה לפרנסתו, רק הש"ת הוא הזן ומפרנס כל אחד ואחד, צריך שיאמר בפיו, שאין השתדלותו מועיל כלל, ואין שום כח לעצם השתדלותו, רק הוא עוסק בו כדי לקיים מצות הבורא, שכך הוא רצונו ית' [כמו שהאר"י החובת הלבבות (שער הנטחון פרק ג)]. וע"י זה יקבע בלבו האמונה השלימה בהש"ת, שיש כח גדול לכח הדיבור, כמבואר לעיל, וע"י עצם הדיבור יקבע בלבו ובנפשו האמונה בה'.

וכמו כן, בכל שאר ענינים שהאדם צריך לעסוק בהם, כגון בעניני רפואה, שאפילו אם אחד חש בראשו, וצריך לקחת איזה תרופה שהיא, יאמר בפיו, 'אין עוד מלבדו', ואין שום כח לעצם התרופה לרפאות, רק הש"ת הוא רופא חולי עמו ישראל, ועצם התרופה הוא ממש כמו "סוכריות" בעלמא, שאין להם הכח לרפאות. ורק מצד חובת השתדלות צריך ליקח התרופה הנכונה, וע"כ אני עושה השתדלות ולוקח תרופה זו, ויה"ר שיהא עסק זה לי לרפואה. ואם יאמר כן בפיו, תמיד בכל יום, יהיה זה סיבה שיקבע האמונה השלימה בלבו.

וכמו כן, בעת אשר עשה לו אדם איזה דבר שהוא, לתועלתו או להזיקו, יאמר בפה מלא, שאין שום כח לשום בן אדם לעשות שום פעולה אשר אינו בגזירת הש"ת. שהוא ית' עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ואין שום כח אחר. והגם שנדמה שעל פי הטבע, יש לבן אדם בחירה, והוא סיבת הטוב, או ההיזק, זהו שקר וכזב! שאין שום כח לבן אדם לפעול כלל בלי גזירת הש"ת.

מעשה שהיה כך היה

סיפר הרה"ח ר' אלטר אברהם שווארץ (נאמן ביתו של הרה"ק רמ"מ מלעלוב זצ"ל), שהיה פעם אצל הרה"ק מהר"א מבעלזא זצ"ל כשהתאוננה אלמנה אחת לפניו על בנה ילד קטן כבן ג' שנים שפסק מלישן בלילה, והיה אומר ששומע שהולכים על הגג. ציוה הרה"ק להוליכו אצל המזוזה, אין צריכין להגביה אותו, אלא שייניחו יד של הילד על המזוזה (לא על המזוזה ממש, אלא על העץ שהמזוזה מונחת בו), ושתגיד לו, שאני אמרתי שאין לירא משום דבר אלא מהקב"ה, כן עשתה האלמה, ומאז והלאה היה הילד ישן באין מפריע. [שיח זקנים ח"ד, עמ' ר"ז]

חזינו ממעשה זה, שהגם שהילד היה קטן ביותר, כבן ג' שנים, ובדרך כלל בגיל כזה, הילד אינו מבין דברים כאלו בעיני אמונה ובטחון, מ"מ זהו הכח של הדיבור, שהדיבור בעיני אמונה יש לה כח כזה! דברים נוראים!

לימוד למעשה:

האופן לקבוע בלבך ובנפשך האמונה בהש"ת הוא ע"י כח הדיבור, שיש כח גדול לעצם הדיבור. ואם ישתדל שבכל יום, לכל הפחות פעם אחת, יאמר בפיו, על דבר אחד שנראה שיש כח בהנהגת הטבע, כגון בעל בחירה, או עסק בהשתדלות, וכדומה, ויאמר ש"אין עוד מלבדו", ואותה פעולה היא לגמרי בהנהגת הש"ת, יהיה זה סיבה גדולה לקבוע אמונה שלימה בלבך ובנפשך.